DEBRECZENI JÓZSEF:

Haeg krematórium

(Auschwitzi regényrészlet)

XX. fejezet

Január első fele végéhez közeleg. Egyetlen oázisunk megint a tervezgetés, melyhez egyre reálisabb alapot építenek híreink. Pár nap előtt hallottuk, hogy Pesten már az utolsó háztömbökért folynak elkeseredett utcai harcok. Keletporoszország egy része a szovjetcsapatoké. Berlint pedig szakadatlan légitámadások romhalmazzá változtatták.

Mindez gyönyörű, ám kérdés, nem jött-e számunkra későn? Tévednek, akik azt hiszik, hogy nácik-kreálta rabszolgákban maradt még közösségi érzés. Hogy a magunk egyéni sorsától elvonatkoztatva is értékeltük a szabadulás ígéretét. Korántsem viszonyítottunk minden mozzanatot fizikai létünk várható tartamához. Békét vártunk; nem annyira a világét, mint a magunkét. Félni kezdtünk a nagy békeközvetítőtől a haláltól. Nem pattan-e meg a szív, az én szívem, nem fúvódik-e fel a test, az én testem, mire a nagy fordulat idedübörög.

Szenny és tetvek őserdejének önzése, a dzsungel törvénye ez.

Január 14-én megkapom a hasmenést. — Gyilkos görcsök hamarosan megfosztanak erőmtől.

Hányódom a nyúzott, trágyaszín faforgácson. Világos pillanataim ritkulnak. Szemhéjaim mögött a köd forgószinpadán zavaros grandguignolt játszik a láz. Csak a folyton újuló görcsökre eszmélek. Imbolyogva vonszolom magam a latrináig. Brüll Ernő támogat.

Közöny. Nem kívánok életet, nem kívánok halált sem. Egyik se ígér semmit. Ha olykor felocsúdok Brüll Ernő mindig könnyes szemével találkozom. Egyetlen izenetet a világnak. Beszél hozzám, nem neszelek. Osztáshoz sem ülök fel. Január tizenötödikén már Judovicsék osztoznak kenyéradagomon.

Száz dörnhaui diárés közül kilencvenöt, számtani bizonyossággal elpusztul. Énrám sem vár más, de Ernő fellármázza Bálintot, aki hirtelen áradó nagylelkűséggel ontani kezdi az itteni viszonylatban, legfényűzőbb tápanyagokat. Gyorssegélyként literes bádogban lózsírt kapok. Ernő naponta jókora darab forrón párolgó lómájat péppé zúz és belém erőszakol. Erre csakhamar feléledek, mohón nyeldesem a zsiradékot. Gyomrom, beleim nyugvással reagálnak a szenzációkra. Huszadika táján megint nyitott szemmel fekszem. Nem lehetek több harminc

kilónál, súlytalanságom szinte levegőbe lebbent, priccsem fölé. Árnyék vagyok az árnyékok között.

Arra gondolok, amit egyik orvostól hallottam utóbb. Az egész dolog nyitja — a zsiradék. Negyedkiló vajjal, vagy zsírral csaknem minden haldoklót vissza lehetne rántani. De honnan vegyünk negyedkiló vajat?

Önt belém életet a zsír, meg az aligfőtt, meleg máj. — Miklósnak akkoron sok máj adatott vala — recitálja az iskolás-emlékezet hórihorgas Ilosvai Selymes Pétert.

— Lám Toldiba is máj ömlesztett erőt. Igaz, hogy bikamáj, dehát tesz is az valamit.

Brüll Ernő és néhányan törődnek velem a maguk módján. A dátum már előrehaladott, mintha a szabadulás ígéretes csókjára ébredni kezdene Dörnhau tetszhalott Csipkerózsája: a szolidaritás.

Nem rossz így feküdni. Nyitott szemmel semmit sem látni, érezni anyagtalan könnyűségem. Lustán tünni el a fejedelmi közöny baldachinja mögött. És — ó boldogság! — cigaretta sem kell, semmi sem kell...

Gyógyulás. Úgy látszik, ezt is átvészelem. Kinn, az ablakrács mögött minden fehér. A hószín egyformaságában bántó folt a konyhabarakok piszokzöldje. Távolabb krumpliföld takaródzik csillámló pihébe. Az országúton órák óta zsákokkal, ládákkal, bútorokkal és emberekkel rakott parasztszekerek kocognak végtelen sorban. Kendőkbe bugyolált asszonyok, meg gyerekek, bundás férfiak, kötélen vezetett állatok.

Január utolsó napjai. Ernő kimutat a kocsisorra.

Hangjában újjongás:

— Nézd!

Csodálkozom. Minek örül?

— Menekülők. Napok óta vonulnak.

Csakugyan menekülők országútja lett a táborok éktelenítette Szilézia. A kocogó szekerek, a rohamosan előretörő szovjet hadoszlopok elől mentik a holmit. A gyujtogatók portáján láng viharzik. A front ideérkezett, a Reich sérthetetleneknek hitt határai mögé.

Nehéz hinni, pedig igaz. Kintről jövők beszélik, hogy bácskai svábok is vannak a menekülők között. Szekereiken rendszámtáblák árulkodnak, ilyen helységnevekkel: Kerény, Csonoplya, Cservenka, Hódság, Gádor, Sztanisics, Regőce... Németek Bácskából. Ők is ideérkeztek végül. Ők, akik virággal, gazdag asztallal várták a szürke-egyenruhás rohamsisakos sintéreket, az SS védjeggyel szabadalmazott asszony és gyermekgyilkosokat. Akik újjal mutattak a zsidó és szerb házakra. A becsületesek, a haladószelleműek, az undorodók házaira, hogy sokat ne kelljen keresgélniök a letartóztató osztagoknak.

Sok van a rovásukon, hát idejekorán idetelepültek az előrenyomuló jugoszláv partizánok elől. De, úgy látszik, rosszul választottak új otthont. Itt sincs maradásuk és most szekereikkel, harácsolt, rablott ingóságaikkal, asszonyostul, gyerekestől, rossz lelkiismeretestől, belesodródnak az itteni népvándorlás ingoványába.

A lavina megindult. Zsukov hadosztályai behatoltak a brandenburgi körzetbe és százötven kilométerre közelítették meg Berlint. Naponta százával foglal el kisebb-nagyobb, német helységeket a szovjethadsereg, minden frontszakaszon.

Éjszakánkint most kékesfehér lidércláng reszket az úton. Szekérsorok karbitlámpái. Némán gubbasztanak az asszonyok, fáznak, káromkodnak. Felsírnak a karonülők. A kocsisor lassan fúrja magát a feketeségbe. Felettük csillagos függönyön repülőgépek cikáznak. Távol falvakban, városokban nyújtott-keserves sziréna víjjog.

Különben is élénk forgalom van az úton. Teherautóoszlopok, mótorkerékpárok, ódon droskék, aminőket már csak itt látni, szánok, bútorszállitó kocsik, SS és Todt osztagok barázdázzák a porhavat. Sürgésforgás mindenelé, költözködés pszihózisa a levegőben.

Táborunkban változatlanul özönlenek. Aránylag munkaképesek is vannak közöttük, kiürített táborokból valók. Elszakadtak seregük zömétől és most nálunk formálnak belőlük új menetalakulatokat. Dologtalanul lézengenek naphosszat, a külső munkákat régen beszüntették.

Majd váratlanul feltűnik a legendás Móric. Eddig csak hírből ismertük őt, sőt létében is kételkedtünk.

Móric valamennyi tábor legfőbb kápója, a »lágerältesték, lagerältesteje«, a halálgyárak »Führer«-e. Egyetlen zsidó egész Nemetországban, aki polgári ruhában és őrizet nélkül, szabadon mozoghat. Vékonypénzű, sápadt, lengyelzsidó. Vezetéknevét senki sem ismeri. Eredetileg éppen olyan »häftling«-ként kezdte, mint száz és százezer sorstársa, a leigázott európai országokból. Egészen homályos, hogyan jutott ilyen hatáskörhöz.

Ő az a zsidó gályarab, akinek titokzatos összeköttetései az auschwitzi központi német parancsnokságig nyúlnak. Így, végső fokon nemcsak a legkülönbözőbb rendű és rangú zsidó hajcsárok, hanem a német táborparancsnokok is rettegnek tőle.

Igazi revizor. Mindig váratlanul jön és nyomtalanul tűnik el. Dörnhauban eddig csak egyizben járt, de akkor alaposan feltúrta az aranyfog,-élelem és egyéb panamák szemétdombját.

Nem hord zsidójelet. Meglepően jól szabott szürke zakót visel, krombi télikabátot. Hóna alatt cipzáras aktatáska. Értelmes, fürge szeme ősi fájdalmak színét reflektorozzák. Nem látszik egészségesnek; az a híre, hogy súlyos tüdőbeteg.

Mindössze egy alkalommal látjuk az A-ban.

Lassan lép el az ágysorok előtt. Fürkésző pillantással átfogja a fekvő vigyázz-ban remegő priccseket. Mellette az SS parancsnokok, mögötte »lagerältesténk«, a főorvos és az írnokok. Nem szól senkihez, őt sem meri megszólítani senki.

Egyik priccsnél megtörik a csend. Egy haldokló nyújtott — fájdalmasan jajong. Jiddischül, Móric nyelvén búcsuzik az élettől, de a »häftling-király« oda sem pillant.

Mikor kimegy Ernő ezt mondja:

— Meglátod, ez a vizit jelent valamit. Akármit. Valami változást. Ahol Móric megjelenik, ott valaminek történnie kell.

Történik. A rejtélyes ember mint a multkor, most is »ráfeküdt« az aranyfog-üzletekre. Elszámolásokat követelt. A kimutatások átböngészése után, pedig csöndesen, de nagyon határozottan elmozdította Párdány főorvost. Helyében egy Lévi nevű lengyel felcsert nevezett ki, az egyik újonjőtt transzportból. A mindenható Muky egyeduralmát is alaposan megnyirbálta. Nem fokozta le, de egy másik lengyelt, Krausz nevűt állított mellé, azonos hatáskörrel. Újonjőtt lengyelzsidókkal higította fel az

írnokok, konyhások, blokkältesték és szanitécek hadát. Általában olyan alapos felfordulást teremtett az amúgy is összekúszálódott rangsorban, hogy most már végképpen nem ismerte ki magát senki.

Mindezt Bálint meséli másnap, Móric elviharzása után. Maga Bálint is megtépázva került ki az ellenőrzésből. Társältestét kapott.

Móric jóvoltából, most — változatosság okáért a priccseken tomboló kézitusákon kívül — egymásra féltékenykedő régi és új hatalmasságaink visszataszító verekedéseinek lehetünk tanúi. Egyedül Judovics pozíciója nem rendült meg. Megkapta az ellenőrt de csakhamar föléje kerekedett. Zavartalanul lopkodja tovább a haldoklók adagjait. Aranykészlete tekintélyes.

Párdány, a letaszított istenség nálunk lesz blokkorvos. Neki alapos lecsúszás, de számomra jót jelent. Trónfosztottan is nagyság ő. Készletei maradnak, amelyekből olykor, ha jó kedve van hullat valamit. Összeköttetései révén, értesülései vannak a külvilágból. Ezek pedig most, a vágtató események napjaiban, minden másnál fontosabbak.

Farkas doktor is itt van az A-ban. Hetek óta blokktárs, de most találkoztunk először. Sänger is, Lanninger fürstensteini jobbágya nálam néhány héttel később dőlt ki, bár megismerkedésünkkor azt jósolta, hogy nem birja soká. Itt jobb sora van; orvosi beosztást kapott.

Különös, szűkszavú férfi. Sebész, akiről az auschwitzi hónapok, mint kóros lebbenyt választottak le az orvosi álfölényt, a beteg-nyugtatónak szánt modoros kimértséget. Doktor Farkasból csak a gyötrődő, résztvevő ember maradt meg, riadtan szemléli itt hivatásának kúfárjait: a prostituáltakat, a botcsináltákat, az őrülteket, akik konyhakéssel amputálnak és hullákat rabolnak meg. Nem csiklandja őket orvosi esküjük, az A-blokk, meg a többi blokk éjszakai zenebonái közepette, amikor ámokfutóként vágtat priccsről-priccsre a halál.

Nem veszti el magában az orvost és megtalálta az embert. Sokat nem tehet, de néha végigsímít egy verítékben fürdő homlokon, megtapint egy kihagyó verőeret. Biztató mosollyal, enyhítő szóval lett révésze a tulsó part felé tartóknak. Élete veszélyeztetésével gyógyszert lop a szürkék kézipatikájából. Evipannal nyugtatja álomba a fetrengőket; a hasmenéseknek szénpasztillát oszt. Nem lesz népszerű közöttünk. Itt senki sem lehet népszerű, ehhez már túlontúl közönyösek vagyunk. De az emberek hallgatnak rá, hisznek benne. Ha nem jön, hiányzik.

Voltaképpen én is most ismerem meg. A fürstensteini fúrógépek dübörgésében, elhalt mértéktartó hangja. Magatartásának hüsítő filozófiája nem hatott. Ez a filozófia egyébként abban csúcsosodik, hogy az élet nem szükségképpen a legjobb, a halál nem szükségképpen a legrosszabb valami a lehetőségek összeségében. Különben keveset politizál, nem szívesen készít sarlatán horoszkópot a hazamenetel esélyeiről.

— Annyi szent, hogy bizonyos százalék hazakerül — szokta mondani. — Hogy te, vagy én benne foglaltatunk-e majd ebben a százalékban, voltaképpen nem érdekes. És még valami biztos. Legalább is majdnem az. Ezekkel bajosan operálok valaha.

Össze-vissza árkolt, sebes tenyerét, hólyagos, kelevényes ujjait nézegeti.

— Olcsó cinizmus — vitatkozom. — Én, én vagyok és nem érdekel semmiféle holnap árkádiája, részese ha nem lehetek. Ennyi önzés még

lehet önzetlenség. Te különben is könnyen beszélsz, nem hagytál otthon senkit.

Farkas agglegény.

— Tévedsz. Anyjuk és apjuk rendszerint van nőtlen férfiaknak is. És biztos vagyok, hogy apám is, anyám is gázba kerültek.

— Bosszúvágy sincs benned? Az operálókést kiütötték a kezedből, de böllérkést még meg tudsz markolni.

— Igen, de mit tesz az? Ember nem büntethet. Ki biztosít, hogy a halál a büntetés? Hátha az élet az.

— Én — mondom — nem tudok az elmélet tetőterasszáról nézni ezekre a dolgokra. Az indulat nem okoskodik. És az én maradék indulatom valami megtorlásfélét áhít. Nem, nem akarok véres késsel rohanni utcahosszat. Nem akarok büntetni, vagy büntettetni gaz szomszédot, álbarátot. Aki az első zsidótörvény után elfordította ostoba tökfejét. A másodiknál beült otthonodba, elszakított apától, anyától, asszonytól, gyerektől, állatnál kevesebbé minősített. Veledszületett emberi méltóságod, ezt a nagyszerű jussod, ezt a gazdagságod, idetaposta a mindent elborító trágyába. Tetvek hadát úszította rád.

— Talán csak kíváncsiság az egész — folytatom tűnődve. — Vajjon milyenek lennének ők? Ebben a helyzetben. Izlenék-e nekik a tehénrépa, meg a krumplihéj? Szürcsölnék-e ilyen mohón a »bunkerlevest«? Azt a pökhendi, korlátolt rendőrtanácsost szeretném látni itt, amint tetvészkedik, azt a zápagyú, felfújt hólyagot, aki a topolyai névsorolvasáskor indulás előtt minden felolvasott névhez bárgyú szójátékot fűzött. Mondom, kíváncsiság, semmi más.

Kitörésemre csak elnéző legyintése van. Kis csomagot nyom kezembe.

— Polyvitamin. Háromszor naponta.

— Étkezés után?

— Helyett, — mosolyog és hozzáteszi:

— Ne ringasd magad abban a tévhitben, hogy túlságosan jó bőrben vagy. A vastagját lehet, hogy megúsztad, sok élet azért nincs benned.

— Hát benned?

— Bennem sincs. Senkiben sincs.

Két priccsel odébb valaki sikoltoz. Farkas doktor indul. Facipője kaffog a latyakban. Kezdődnek a halál hivatalos órái.

Judovics nem szenvedheti Farkast. Ahol lehet, árt neki. Megrövidíti az osztásnál, sőt az új főorvosnál is bevádolta, hogy »lázít«.

Az orvos viszont mélységes megvetéssel kezeli. Tudását, komoly odaadását fejeseik is respektálják. Rövidesen afféle összekötő tisztté válik mágnások és páriák között. Az a csoda is megesik, hogy sikerrel interveniál.

Különösen sok teendője akad a takarók körüli gyalázatosságok miatt. Judovics perverz szeszélye szerint osztják az életfontosságú pokrócokat. Hol egy embernek kettőt, hol kettőnek — egyet. Ha haragszik, vagy megdühödik valakire, fertőtlenítés címén egyszerűen lehúzatja a közös takarót. Mivel a fekvők háromnegyede teljesen meztelen, cseppet sem tréfa az ilyesmi. Judovics pokróc-ötletének eredménye, hogy fellép a tüdőgyulladás. Ennek most véget vetnek. Farkas közbenjárására a lengyel főorvos egyszer — s mindenkorra betiltja a pokróc-megvonást.

Judovics dühöng, de kénytelen engedelmeskedni. Emellett a főorvos személyesen meg is botozza.

Így szünnek meg a pokróc-tortúrák és Judovics még feneketlenebbül gyűlöli a csendesbeszédű orvost. Farkas jóvoltából jutok én is még egy pokróchoz. Jótétemény, mert dermesztő hideg van. Odakinn húsz fok fagypont alatt. Az A-blokkbeli százak, fogyó lélegzete nem melegít. A csarnokban alig van melegebb mint az ablakon kívül.

Napi halálozási arányunk ijesztőbb, mint valaha. Halottak helyett újak jönnek, akikből holnapra megint csak halottak lesznek.

Azt hittük, más már nem jöhet. Több hangja nincs az instrumentumnak. Pedig volt.

Jól emlékezem a napra: február huszonnegyedike. Farkas lép ágyamhoz. A szokottnál is görnyedtebb.

— Most vizsgáltunk meg egy lengyelt a B-ben. Magas láz, félrebeszél, vízért kiabál. Egy óvatlan pillanatban megitta tulajdon vizeletét.

Rábámulok. Mi ebben a különös? Miért mondja el?

Nem néz rám, halkan ejti a szót:

— Flekk.

Borzalom kattan a rövid szó keserves »ká«-iban. Magyarázat felesleges. Tudjuk, mit jelent a kiütéses tifusz. Különösen a hideg krematóriumban.

— Biztos?

— Nem lehet tévedés. Öten is megnéztük. Minden klinikai tünet felismerhető. A nyelv tipikus.

Persze, a nyelv, a flekkesek jellegzetes nyelve. Csalhatatlan szimptóma.

— Csoda — folytatja — hogy régen ki nem tört. Úgy látszik, a németek már nem mernek, vagy nem akarnak becsületes, egyenes gyilkosságokat elkövetni. Túlságosan magas a dátum. Hideg kikészítés — ez kell most nekik, hogy minél kevesebb vesződség legyen a visszavonulásnál. Minél kevesebb embert akarnak magukkal cipelni.

Düh fuldoklik Farkas hangjában:

— Fertőzött táborokból irányítottak ide transzportokat. Egyszerű, biztos mód. A lappangási idő három hét. Behurcolták a ragályt Dörnhauba.

— És most? — kérdezem — Mi lesz?

— Nem lesz. Máris van. Flekkjárvány. Ennyi tetű mellett régen ki kellett volna törnie. A németek nem várták be. Lökést adtak, biztosra akarnak menni. Az innen induló szállítmányok tervszerűen tovább adják a ragályt. Itt pedig holnapra már száz-számra lesznek betegek. Holnapután ezerszámra.

Farkas borúlátó jövendölése kísérteties pontossággal teljesedik. Délutánra már az A-ban is harminc esetet diagnosztizálnak.

Megint fejvesztettség. Ezuttal a fejesek is érdekeltek. Tetvek ellen nincs védekezés és a tetvek mostantól fogva ragályt hordoznak. Szürkéink kapkodnak. Szép, szép, ha a häftlingek elpusztulnak, de most aggasztóan olyan színezete van a dolognak, mintha a halálraitéltekkel együtt, őket is az égő házban felejtették volna.

Együgyű védekezéssel próbálkoznak. Az SS szanitéc parancsára lázas gyorsasággal fakerités épül a fertőzött blokkok köré. Szigorú vesztegzárt léptetnek életbe. Ketrecbe zárnak bennünket, de közben maguk is tudják, hogy mindez önáltatás.

Indul az új dráma. Pár nap mulva százak kapják meg a flekket. Orvosok, kápók, ältesték, szürkék. Sőt a falvak polgári lakossága között is fellép a járvány.

Orvosaink naponta háromszor járják végig az ágyakat. Pulzust mérnek. Magas lázra valló érverés esetén tüstént cipelik a beteget az emeletre, a B-blokk hermetikusan szigetelt részébe. Itt zsúfolják össze azokat, akiken már kitört a kór. A diagnosztika siralmasan kezdetleges. Olyanokat is dobnak a megbetegedettek közé, akiknél előrehaladott tüdővész, tüdőgyulladás, vagy más ok idéz elő lázat. Hőmérő azonban csak három akad a táborban és tévedésekkel vajmi keveset törődnek a holtraijedt orvosok. Felerészük máris bekerült a flekkesek közé. Három lépésről »vizsgálnak« eszelősen félnek minden tetűtől, közben tudják, hogy mindez keservesen hiábavaló.

Farkas viszont mintha elemében lenne. Valósággal felüdül a vészben. Görnyedt hátát kiegyenesíti. A halállal megy szembe, előtte dacosodik egyenesre. Nem retteg fertőzéstől, ápol, segít, vigasztal, amennyire lehet. De egyre kevésbé lehet. A vesztegzár mind nagyobb zökkenőket okoz az ellátásban; a falatnyi kenyér meg sem kottyan. Konyhánk, leves címén egyre gyalázatosabb kotyvalékot szállít. A konyhások is rettegnek.

A szürkék semmivel sem törődnek. Délben és este, csikorgó hóban elballagnak a konyháig, messze kerülve táját is a fertőzött épületnek. Különben valósággal elsáncolják magukat az igazgatósági pavillonban. Muky és lengyel társának kezében futnak össze a szövevényes táborélet szálai. Általában a lengyelországi jövevények kezébe csúszik át az irányítás, különösen a gazdasági ügyek. Ők pedig a miéinknél is szemérmetlenebbül, mohóbán sápolnak.

Pusztít a hasmenés és a vízkor, de most már a flekk vezet statisztikánkban. Lassabban, kínzóbban végez, mint a másik kettő. Magas láz, napokon, heteken át, nagyobb kilengések nélkül, — gyorsan megtanuljuk hogy ezt hívják kiütéses tifusznak. Ki is lehet gyógyulni — elméletben. Ha a szív bírja a heteken át tartó, rendellenesen magas testhőt, ha a gyengülést megfelelő táplálkozással ellensúlyozzuk, ha a beteg környezete elég erős, hogy — különösen az első napokban — ellenálljon a víz utáni delíriumos őrjöngésnek, ha.... És még sok ha...

Két blokkorvosunk: Farkas és Párdány egybehangzóan állítja, hogy nem mindenki hal bele, szükségképpen. Minden a szívtől függ. Egyelőre nem tudni biztosat, mert maga a folyamat a lappangási idővel azonos tartamú: három hét.

Különös feszültség ez. Feküdni az elkerített siralomházban és várni, minden pillanatban várni, a rajtam, körülöttem nyüzsgő tetvek közül mikor oltja vérembe valamelyik a lázat. Tépelődni, lappang-e már bennem a kór? Bámulni, a sötétbe, fülelni a megbetegedettek tomboló kórusát.

Telnek, ürülnek a priccsek; halottakat, flekkeseket szednek le, költöztetik az újakat. Nappalaim megint aléltak, éjszakáim lármáját dermedt félálom szűri meg. Ma már emlékezni sem tudok, miképpen mentettem át magam a márciusi napokon, pedig még ki sem tört rajtam a betegség. Döghalál egymást követő Szent Bertalan-éjeit kellett győzni és legyőzni. Vérrel, ideggel, testi erővel. Aki volt ott és hazajött, tudja, hogy ez csak egy módon sikerülhetett: meneküléssel az eszméletlenségbe.

Transzot bocsát ránk az életösztön. Sokszor órákon át. Érzéklésünk renyhe, tudatunk fásult. Látunk, és mégsem látunk; hallunk, és mégsem hallunk. Több, és kevesebb a félálomnál.

Farkas nem nevet ki, amikor erről vallok.

— Pontosan így van. Szökés az öntudatlanságba. Boldog, aki menedéket talál. Én nem engedhetek meg magamnak ilyen fényűzést. De azért: orvosnak lenni, tulajdonképpen mégis Dörnhauban legszebb.

Kemény ember áll előttem.

A fronthírek sem érdeklik különösebben, mégis fáradhatatlanul hordja őket szerte. A jó hír ma orvosság. Lázcsillapító injekció, tápláló tonikum.

Párdány, a trónfosztott exfőorvos is meglepően bátor. Rólam sem feledkezik meg; időnkint ő is megajándékoz néhány szem polyvitaminnal. Az egykori tündöklés idejéből.

Bálint nem mer lejönni. Fejeseink minden idejét, energiáját egyetlen cél foglalja le: fekvőhelyet, ruhát, testet lehetőleg tetűmentesen tartani. Természetesen ez is káprázat. A felső régiókban alig kisebb a megbetegedések aránya, mint lenn.

XXI. fejezet

Kívül a szögesdróton sorsdöntő események torlódnak. Március elején elesett Köln. A szövetségesek átkeltek a Rajnán; Berlinért tombol a harc. A német romvárosokra tíztonnás bombák ezrei hullanak. Március második felében Frankfurt, Mannheim és Danzig is kapitulál. A szovjetcsapatok Magyarország után Ausztriában törnek előre és Bécs előtt állnak.

Ez már kétségtelenül a vég. Nemcsak a miénk, hóhéraink is. Nézem az egykedvűt játszó szürkéket. Csoszognak csajkáikkal; még gyakorlatoznak is az udvaron. Tesznek, vesznek, intézkednek. Mit remélnek? Miféle csodától várnak kedvező fordulatot?

A naptári tavasz beköszöntésével új zörej robban a hideg krematórium hangzavarába. Ágyúszó!

Hinni is nehéz. Az ismétlő tompa dördüléseket égzengésnek, robbantásnak, ördög tudja, minek tartjuk. Hiszen lehetetlen. Máris? Igaz, láttuk a menekülőket, hallottuk, hogy Breslau körül harcok dúlnak, de Breslau messze van.

Brüll Ernő két nap előtt kapott lázat, többnyire önkívületben fekszik, de most ő is nesszel. Fejét fel-felemeli; szemében az öntudat tiszta csillogása.

— Tíz kilométerre lehet — állapítjuk meg végül.

Nehezen várjuk Farkast, Párdányt, mindenkit, aki tudhat valamit. Híreket szomjazunk, bizonyosságot áhítunk. A fordulat közelsége megrázza a szivárgó, nedves falakat. A remény mágneses igézete tündöklik a koratavasz első napsugaraiban.

Megjön a bizonyosság. A szovjetcsapatok Schweidlitz előtt állnak. Ez a kis sziléziai iparváros hét kilométerre van tőlünk.

SS-eink még mindig egykedvűeknek mutatkoznak. Motoszkálnak az udvaron, megfontoltan kanalazzák a gyatra menázsit, rövid fapipából, komisz mahorkát szívnak. Ránk, változatlanul nem sok ügyet vetnek, de az egyetlen kijáratott gondosan bezárják éjszakánkint. Fegyveres őreik virrasztanak az éjszakában. Hajnali háromkor a munkába induló kony-

hásoknak belülről kell kiáltaniok a napi jelszót. Csak erre tárul fel a nehéz tölgyfakapu.

Annál nyugtalanabbak fejeseink. Bőrükben érzik, csontjaikon ég a feneketlen gyűlölet. Riadtan kapják félre fejüket, baljós fenyegetést olvasnak a feléjük villanó szemekben.

Judovics nadrágszíjakat vásárol, szabókkal hátizsákokat készíttet. Egy sónungos suszter hirtelen karriert fut be. Egyik napról a másikra cukor- és dohánymilliomossá lesz. Csicskást fogad, különpriccset és komplett civilöltönyt kap. Noha titokzatosan mosolyog, sokan ismerik a váratlan pályafutás titkát. Beolvasztott aranyat épít cipősarkakba. Dörnhauban nyugtalan a tőke.

Az oroszok pedig Schweidnitznél állnak.

Sajnos a hangsúly csakhamar idecsúszik: állnak!

Két nap mulva elhallgatnak az ágyúk. Nem értjük. Lágertisztjeink sem értik. Arról beszélnek, hogy a felszabadítók megálltak és beásták magukat Schweidnitznél. Várhatunk.

Mások arról tudnak, hogy Dörnhau egyáltalán nem esik a szovjetelőnyomulás irányába. Megkerültek bennünket.

Mindkét verzió egyformán lehangoló. Beletőrődéssel fogadjuk az új csapást. A kék madár, a priccsekre kacsintó remény megint, messze húz. Az A-blokkból fokozatosan kialszik az életösztön villamossága.

Kiábrándultan tetvezkedéshez fogunk. Úgy érezzük, az utolsó esély enyészett semmivé. A haldoklók megint nem akarnak élni; nem kapaszkodnak görcsösen az eszmélet szalmaszálába.

Éhhalál, vízkór, tifusz...

Csalódás, borzongó felocsúdás... Itt van megint az apátia, az elutasító, önmagába csukló félálom.

A lágerszemélyzet elhalasztja a csomagolást. Szállítmányok már nem érkeznek, nem is indulnak. Halottaink helyét nem foglalják el újonjöttek. Ijesztő iramban szűnik a zsúfoltság, űrülnek a priccsek.

Rendszeres étkeztetés sincs többé. A konyha csak időnkint működik, akkor is kizárólag »bunkerlevest« főz. Kenyeret másodnaponkint kapunk. Az élelmiszerkészlet fogyóban, utánpótlásról pedig többé nem lehet szó. Pótlásul napi két evőkanálnyi cukrot kapunk; ebből, úgylátszik nagyobb a készlet. Hasmenéseseknek méreg, de azért mohón falják. Eredmény; a diárés halálesetek növekedése.

Az A-ban alig vagyunk háromszázan. Huszonnégy óránkint negyvenötvenünket hurcolják el az éjszakák. További tíz-húsz a flekkesek blokkjába kerül.

Brüll Ernőt is elviszik. Láza negyvenegy fokra szökött. Szegény Ernő fátyolos szeméből most a szó igazi értelmében forrón szivárog a könny.

Körülöttem már elvittek mindenkit. Pontosan érzem, amikor rám kerül a sor. Úgy fogadom, mint elkerülhetetlent, amikor április huszadikán zsibbadt fáradtság fog el. Bizonyos fokig mindig, mindenki lázas a halálüzemben, de ez a forróság más. Flekk!

Öntudatom gyorsan fogy. Fantómok tangrája a szem, torzító tükör a blokk. Fenn, a menyezet közelében ördög-motolla forog a szíjjafosztott, leszerelt lenditőkerék helyén. Habos felhőben asztráltestek gomolyognak: csontemberek. Vésőt feszít halántékomnak a láz.

Farkas sápadt arca megnyúlva bukkan fel a ködből. Tifuszosok

után nyomoz; a rendes napi pulzusszámlálást végzi. Fölém hajol, csuklómon érzem hűvös tapintású ujjait. Hangja messziről jön:

— Mutasd a nyelved.

Hívja Párdányt. A tábor három hőmérője közül felhajtják az egyiket.

— Negyven-kéttized — mondja Párdány és halkabban hozzáteszi: — Úgy látszik, mégis kikészülünk mindnyájan.

Farkas hallgat, de nem tágít a hordágy mellől, amelyen az emeletre szállítanak.

* * *

Emberek, tárgyak veretet kapnak. Olyan a tifusz, mint a gyermekség rózsaszín szemüvege. Öntudatom visszatér, sőt élesebben kapcsol, mint lenn az A-ban. Negyvenen felül, halántékom már nem üllője a pokoli kalapácsnak. Ernyedt, kellemes nyugvást hoz a betegség első hete. Különösképpen, a rendszerint fellépő szomjúság sem kínoz. Könnyű és éber vagyok. Mint aki kíváncsiságból kukkant be ide, úgy tudom nézni a láz tomboló tébolydáját. Nézem a kánkános rohamok megszállotjait. Hallgatom a rikoltozókat, bégetőket, vinnyogókat, azokat, akik vízért könyörögnek alázatos-félénken. Figyelem az öncsonkítókat, még azt a legrettenetesebbet: a hangyászt.

A hangyász két priccsnyire fekszik. Vénasszonyképű, nyápic görög. Nem tombol, hangját sem hallani. De minduntalan lehasal a faforgácsra. Kinyujtja repedezett, fehér nyelvét és felnyalja az alatta nyüzsgő tetveket. Idegtépő a ropogtatása.

Egymást váltják a napok és bámulattal eszmélek rá; nem is olyan nehéz múlás az enyém. Vannak fájdalmasabbak is. Tizenöt napon át alig eszem. Farkas verőerem tapintja:

— Nyugalom — biztat — birja a szíved. Ez a fő. Meggyógyulsz.

— Fontos? — kérdezem és nem várok feleletet.

De az orvos válaszol:

— Most már — igen.

Felülnék. Farkas ajka körül félmosoly. Semmi kétség, újság van.

— Tudsz valamit?

— Hitler meghalt.

Brüll, aki egy héttel előbb kapta meg a hagymázt és láza már csökkenőben, mintha rugó lökné, felpattan. Könnyei gombnyomásra buggyannak. Most örömkönnyek...

— Meghalt? Megölték? Mi történt?

Gyanakszom. Farkas talán felültet. Kegyeletesen füllent egy haldoklónak.

— Hogy mi? Valószínűleg csak az, hogy — vége a háborúnak. Az angol rádió szerint öngyilkos lett. Ez a legvalószínűbb. Berlin eleste minden órában esedékes. Potsdam kapitulált. Mussolinit olasz partizánok elfogták és nyilvánosan felakasztották. Nos? Mi kell még?

Egészen feleszmélünk.

— Honnan tudod? — ostromoljuk.

— Maguk az SS-ek mesélik. Megpuhultak az utóbbi időben. Tanácstalanok és kapkodnak.

— De még itt vannak?!

— Itt.

— És az oroszok? Még mindig Schweidnitznél?

— Ott. De más oszlopok is nyomulnak előre.

Csüggedten mondom:

— Ha közel lennének, hallanánk az ágyúzást.

A hírek mégis elektrizálnak. Gyógyulni... Életben maradni. Most életben maradni...

Bálint üzen. Feljönni nem mer, jobbulást és kitartást kíván. Kevés cukrot és margarint küld.

Ujjam gyufavékony, áttetszenek ízületeim. Legyűrök cukrot, margarint, felgyűlt kenyeret, mindent... Étvágyam nincs, de most igazán kár lenne, ha...

Meglepetésre, csökkenni kezd a megbetegedettek halálozási aránya. Viszonylagos szerencse, hogy a járvány nem a lehető legrosszabb indulatú. Átlag minden harmadik beteg felgyógyul. Már lázmentesek is akadnak a korábbiak között. Farkas szerint a tavasz teszi. Május melege nem kedvez az epidémia terjedésének.

A gyógyultakat kiengedik a tifusz osztályról. Mehetnek régi blokkjaikba, aminek, — mellesleg szólva — nem örülnek. Hőmérsékletem tizenhét napi negyvenes átlag után, harminchét körül stabilizálódik. Ernő is jobban lesz.

Május elsején — Auschwitzba érkezésünk évfordulóján — mindketten visszatántorgunk az A-ba. A rövid úton megint rettegve eszmélek rá, milyen bonyolult művelet a járás.

Farkas a maga ágya közelében szerez helyet. Nem vagyok még lázmentes, de állítólag átveszeltem. Odafenn új betegeknek kell a hely.

Az A-ban mintegy kétszázan lehetünk mostanában. Kenyér napok óta nincs. Helyette napi két levest és cukrot kapunk. Itt semmi sem mutat közelgő szabadulásra. A malom őröl, a gép forog, akár három hónap előtt. Az elmúlt hetek nyugtalansága is elült, sőt az egyik egészséges osztagot megint külső munkára vezénylik.

Szenny és éhség változatlanul. Betetőzésül fellép a hastifusz. Irgalmas nyavalya; nem köntörfalaz. Percek alatt önkívületbe dönt, órák alatt végez. Párdány és Bálint megkapják a flekket, csak Farkas áll ellent, mintha felsőbb hatalom védené.

Az ablakrács szűrőjén május csurran. Sütkérezőkkel telik meg az udvar. Akinek jártányi ereje van, kiguggol a szabadba. Mi fekvők nehezebben hordozzuk az ágyhoz-szegzettség terhét, hiszen tavasz szagát hordja a szél és tejszínű felhők paládéznak a friss-kékre fényezett égen.

Várakozó csend a hideg krematóriumban. A néptelenedő betegcsarnokokban némák: emberek, tetvek, szenvedések. Priccseink körül lebontják a rácsot. Gyorsan ráeszméltek, hogy felesleges.

Fejesek sietnek hallgatva dolgukat végezni a latrina felé. Azután ránk sem pillantva, eltünnek megint. A szürkékből is csak a kapuőrség rohamsisakos sziluettjét látjuk és a géppisztolyos várta lépése kopog a figyelő torony deszkapadlóján. Az SS-ek már a közlékenységgel is felhagytak. Nem adnak tovább híreket. Mogorván bújnak össze tanyájukon; élelmüket is odavitetik.

Dohány régesrégen nincs. Sajátságos, de megint nem hiányzik. Ételre sem gondolunk annyi mohó áhítozással. Az éhség ingere feloldódik a várakozás szorongásában. Érezzük: önmagunkat, szervezetünk megmaradt fűtőanyagát fogyasztjuk. Végső tartalék fűti a szívet.

Felülni nem tudok, de látásom éles. Érzékeim virrasztanak, értelmem fürgén kapcsol.

Farkas most ágyszomszédom. Együtt hallgatjuk az éjszakák hideglelős zenebonáját, kémlelünk a sötétbe; jeleket várunk kintről. Hangokat várunk; ágyúk, gránátok ugatását. Valamit ami jövőtt mutat.

Híreink többé nincsenek; a külvilággal minden kapcsolat megszakadt. A szürkék május harmadikán már az ételhordó háftlingeket sem engedik az igazgatósági épületbe. Maguk cipelik a kondérokat.

Judovics nem mutatkozik. Felköltözött valamelyik tiszti szobába. Nagy Miklós tifuszos. Minden blokkból hurcolkodnak a fejesek. Odafenn összebújnak, szünet nélkül tanácskoznak. Megint lázas készülődés folyik.

Május ötödikére virradóra sem alszunk. Mint hetek óta, mindig halk beszélgetéssel töltjük az éjszakát. A szemben levő ablakból idetűz a toronylámpa fénycsikja. Hajnali három óra, ilyenkor indulnak munkába a konyhások. A táborrend szerint belülről kiáltanak a kapu előtt álló őrszemnek, aki erre kaput nyit.

Most is felhangzik az elnyujtott kiáltás:

— Herr Posten aufmachen! Drei Uhr! Küchenarbeiter hier!...

Valami jelszót is kiordítanak.

Az őrszem mindig kaput nyit első hívásra, de most érthetetlenül késik. A konyhások türelmetlenül dörömbölnek. Hosszú percekig semmi válasz. Valamelyik gépiesen belekap a kilincsbe; lenyomja.

A kapu feltárul. Be sem zárták.

Ezen az éjszakán annyi hónap után először, megint szabadok voltunk. Anélkül, hogy tudtuk volna...

Az emberek kirontanak. A külső kapu előtt sincs ember. A figyelőtorony jelzőlámpája ég, de őrszem sehol. Néptelen az igazgatósági épület is, a keretlegénység tanyája. A szobákban összevisszaság, sietős csomagolás nyomai. Üres a tábor.

Könnyes ordítás szakad a torkokból és végigviharzik a siralomházon:

— Megszöktek!... Megszöktek a szürkék!...

— Felszabadultunk!... Felszabadultunk!...

A blokkok riadnak. Fékevesztett folyam önt el mindent, artikulátlan hangok áradata. Zokogás spiritualéját hömpölyögteti a májusi szürkület. Szabadulás hajnala vet csóvát a hideg krematóriumban.

Az őrség megszökött!...

Aki tud, a szabadba tódul. Hónapok rendje foszlik semmibe egy perc alatt. Haraggá izzik, dühbe bomlik a korbácsos, revolveres fegyelem. A kápó nem kápó, a trágyavedres nem trágyavedres többé.

Százak rohanják meg a raktárakat. A barakokat feltörik, amit találnak felhabzsolják, vagy szerteszórják. Mások a fegyver és ruhamagazin ellen intéznek rohamot. Üvöltő tömegek feszülnek az ajtóknak. Géppisztolyok, puskák, egyenruhák, bakancsok, revolverek, gázálarcok, gumibotok, töltények, kézigránátok kerülnek hegynyi garmadába.

Imádkoznak, és lövöldöznek, átkozódnak és ölelkeznek, sírnak és nevetnek... Tagolatlan hangok szakadnak mindből. Dühöngő őrültek háza!...

Az udvar közepén máglya lobog. Az SS iroda papírjai lángolnak az égre.

Mindenki állig fegyverben. Ernő géppisztollyal szereli fel magát,

övéből kézigránátok fityegnek. Mosolyogtató látvány, egy felfegyverzett, pityergő Tartarin. Könnyei most a géppisztoly agyára hullanak.

Huszan-harmincan otthagyott kerékpárokra kapnak. Wüstegiersdorfba indulnak, szétnézni. Velünk senki sem törődik, de az örömmámor elönti a fekvőket is. Felemelkednék, de nem megy. Néhány lépés után újból és újból összecsuklom. Alig tudok visszavánszorogni.

Reggel nyolc óra, mire valahogyan elcsitul a zűrzavar. Kábító meglepetésre ébredünk ekkor. Leggyűlöltebb hajcsáraink: a botozó gyilkosok, aranyüzérek, a bikacsökös bélkitaposók, akikre legjobban fenekedett a kollektív bosszúvágy, kivétel és nyom nélkül elillantak az éjszakai felfordulásban. Mégpedig zsákmányostul; pontosan úgy, ahogyan aprólékos gonddal, jóelőre kitervelték. Sőt, fegyverrel, élelemmel, márka-bankjegyekkel is ellátták magukat. Nem volt nehéz. A nácipénztár márkakötegei halomban hevernek az udvaron. Eltünt Judovics a szeretőjével, Muky a »lagerälteste«, Nagy Miklós, aki a tifuszosoktól illan el, a lengyel kápók csaknem mind.

A zsákmányon és a bűntudaton kívül azonban valamennyien magukkal vitték a lappangó tifuszt is. Útközben tört ki rajtuk a betegség; hónapokig kallódtak kórházakban, parasztoknál. Sokan elpusztultak.

A kevésbé kompromittált fejesek leszaggatják a hímzett karszalagokat, igyekeznek elvegyülni a tömegben.

Dohány, meg cigaretta után hiába kutatnak, de találnak néhány ládikó méregerős, német szivart. Nekem is jut egy, de néhány szippantás után szédülve dobom el. Bort, likőrt és pálinkát viszont bőségesen tartalékoltak a szürkék. Csakhamar százak részegednek le; a gyenge embereket hamar legyűri az alkohól. Kurjantások vegyülnek az öröm hangjaiba.

Valaki eltántorog a priccsek előtt és égő virzsiniát nyom egy friss hulla szájasarkába. A fickó jóizüen röhög, két pofára töm magába valami befőttet.

Nem, nem vagyok finnyás, mégis el kell fordulnom. Ha fegyverem lenne, habozás nélkül lelőném a galád suhancot. Hányás környékez, hideg lel.

Csak sokára csillapodom. Keresem a mentséget, nem a részeg állat, hanem a magam, a mindnyájunk mentségét. Talán nem is csoda, hogy ilyen percekben felböffennek a legrútabb ösztönök, melyeknek palántáit hat éven át annyi gonddal öntözte paranoiás barbárság.

Azt is igyekszem megérteni, hogy az első mámor viharzásában nem jut étel és gondoskodás a bénáknak. A fekvők elhagyottabbak, a halódók szánalmasabban döglenek, mint tegnap. Pedig a raktárfosztók térdig járnak cukorban, krumpliban, konzervekben.

Szürkület felé vágtat az első szabad nap. Várjuk a felszabadítókat, de nem jönnek. Délelőtt, délután, este sem jönnek... Háromkor degeszre rakottan szállingóznak vissza a kerékpáros és gyalogos wüstegiersdorfi portyázok. Három személygépkocsit is hoznak. Gazdátlanul találták a városkában és mindenesetre elrekvirálták a jó állapotban lévő, kis Opeleket.

Wüstegiersdorf néptelen. A lakosság, néhány öregember és tifuszbeteg kivételével, elmenekültek. Csak a tanácstalan, rémüldöző polgármester maradt, hogy fogadja a bevonuló csapatokat. Ezek azonban mindeddig nem mutatkoztak, ott sem. Lakások, üzletek, műhelyek tárva. Díszei-

től fosztottan áll a helyi pártház; eltüntek a horogkeresztes zászlók és plakátok.

Farkas is benn járt. Ő meséli:

— Annak a néhány embernek, aki ottmaradt, fogalma sincs, mikorra várhatók az oroszok. Különben, meggyőződhettem, hogy régi elméletem helyes: a nácik nemcsak gyilkosok. Gyávák is. Undoritó a talpnyalás, amit véghez visznek. Tüntetően, az orrunk előtt tépdesik össze és köpdösik a Hitler képeket. Van pofájuk állitani, sőt esküdözni, hogy sejtelmük sem volt, milyen sorsban tengődnek emberek ezrei, a közvetlen közelükben. Mindegyik azt hitte, közönséges hadifogolytábor vagyunk. Milliók elhurcolásáról persze nem volt sejtelmük. Mindez természetesen alávaló hazugság, hiszen alig három kilóméterre, női tábor is van. Arról csak tudniok kellett...

A dörnhauiak nem tudnak ellenállni az alkalomnak. Éveken át nem volt személyes tulajdonuk, most elfogja őket a birtoklás vágya. Válogatás, gondolkozás nélkül szednek össze célszerütlen felesleges holmit. Görnyednek a hátizsákok, bőröndök, zsákok tarisznyák alatt. Nehéz számológépeket, irógépeket, orvosi műszereket »zsákmányolnak«, vonszolják a súlyos textilvégeket. Legtöbben, már útközben eldobálják. Nehéz. Az országúton garmadába gyűl a szerteszórt, elhagyott zsákmány. Annál kevesebb élelmiszert hoznak. Nem gazdagok a német éléskamrák.

A dróton belül: anarchia. A konyhások, a maguk szempontjából érthetően megtagadják a munkát, noha a feltört raktárakban kenyér kivételével, több napra való élelem akad. Az egészségesekből és járóbetegekből kikerült tisztogatók, halottvívők, vödrösök, és ételhordók nagyrésze elment. Az itt maradtak kézigránátokkal és géppisztollyal grasszálnak. Csak a lelkiismeret kényszeríthetné őket munkájuk folytatására.

Farkas és néhány másik orvos felismeri az **»ex lex«** veszélyeit. Flekkesekről, bénákról, haldoklókról van szó, akiket talán meg lehetne menteni. Mert most inkább éheznek, mint valaha.

Összehívnak néhány embert, megpróbálják rávenni őket, hogy alakítsanak valamilyen ideiglenes szervezetet, amely megszervezné a főzést és elvégeztetné a napi teendőket, míg a felszabadító csapatok megérkeznek. Különösen a tisztogatás lenne fontos. A priccsek közötti sárga folyó térdmagasságig dagad. A kiütéses tifusz elleni amugy is kezdetleges óvóintézkedések megszüntek. Közös érdekről lenne szó.

Légüres térbe vesznek az érvek. Minden hasztalan, minden marad a régiben.

Másnap Kaltwasser és a környék más táborai kezdik önteni a bajtársakat. Egyidejűleg szabadultak fel velünk. Az SS-ek, valószínűen előre megállapított terv szerint, ugyanabban az időpontban vonultak ki a vidék valamennyi gyüjtőtáborából. Mindenhonnan olyanok jönnek, akik viszonylag jó bőrben vannak és első nap elszánták magukat, hogy gyalog vágnak neki az ismeretlen útnak, hazafelé. Szovjetcsapatok eddig sehol sem mutatkoztak; a kiütéses tifusz fellépett mindenhol.

Lelkendezve mesélnek a tegnap nagy élményeiről, vad leszámolások sorozatáról a fejesekkel. A lágertisztek nem szabadultak mindenütt olyan könnyen, mint Dörnhauban. A kaltwasseriek alakszerűen halálra itélték és az udvar közepén akasztották fel gyűlölt »lageraltestéjüket«. Az elitélt a bitó alatt egy cigaretta elszívására kért időt. A kérést nem teljesitették.

Sok vérszopót, aki elhagyta a tábort, üldözőbe vettek és mivel a menekülőknél is volt fegyver, tűzharcban végeztek velük.

A nem kórházjellegű táborokból csaknem mindenki útnak indult. Hová? Erre a kérdésre egyöntetű a válasz: Haza!

Miképpen? Ezt senki sem tudta. A gályarabok a legközelebbi környéket sem ismerik, azt sem tudják vannak-e még német egységek a közelben?

Lappangó tifusz tizedelte ezeket az indulókat. A vállalkozás rendszerint valamelyik útbaeső kórházban szakadt meg hónapokra, vagy éppen örökre. Minderre nem gondoltak, nem tudták, nem törődtek vele...

A második nap délutánján Farkas is indul Brüllel. Ernő mindig sokkal jobb kondicióban volt mint én, flekk előtt nem is feküdt.

— Nincs más választás — állapítja meg nagyon észszerűen az orvos — Az első orosz szanitéc, vagy orvos, aki beteszi ide a lábát, nyilvánvalóan először is vesztegzár alá helyezi a tábort. Ez, a legjobb esetben hetekig tartó kényszermaradást jelent ebben a keresztül-kasul fertőzött, átkozott egérlyukban. Akibe még nem oltották be a lázat a tetvek, az is megkapja előbb-utóbb. Az intézményes hazaszállítás megkezdése, mindettől eltekintve, hónapokig, sőt egy évig elhúzodhat. Fel kell használni az első zűrzavart, később már nehezebben megy az ilyesmi.

Igazat kell adnom neki.

— Ne haragudj — folytatja — tudom, hogy orrfacsaróan cserbenhagyás szaga van a dolognak. Sokat törtem a fejem, hogyan vihetnélek magammal.

— Természetesen sehogyan.

— Sajnos. Belepusztulnál az útba. Nyomorúságos ügy, de mit csináljak? — nehezen ejti a szavakat — Tudod, mit jelent, hazamenni, hazamehetni... Isten veled!...

Rövid a búcsú. Brüll Ernő zokog, megöleljük, megcsókoljuk egymást. Kevés meggyőződéssel címet cserélünk. Címek sorsok életek, ki tudja, hová sodrodnak...

Két napra való élelmiszert hagynak ágyamon. Nagyon jól jön, hiszen még mindig bizonytalan, mikor érkeznek a felszabadítók. Jönnek-e egyáltalán, vagy végképpen kiestünk felvonulásuk vonalából. Ebben az esetben valóban kiszámithatatlan a maguktehetetlenek legközelebbi jövője is.

XXII. fejezet

Felszabadult a közeli női tábor. Sok induló asszony ejti utba Dörnhaut. Jobb állapotban vannak nálunk. Valamennyi szerzett már tisztességes öltözetet.

Az A-ban nehéz éjszaka. Csak a vének és haldoklók maradtak a csarnokban. A többi, — ha el nem indult — legalább átköltözött az elhagyott német legénységi szobákba, vagy benn a faluban vett birtokba valami elhagyott lakást.

Nyomasztó, vígasztalan az egyedülség. Féltem a hunyni készülő életet. Most elmenni, vérlázitóan értelmetlen lenne... Dühít a tehetetlenség. Mozdulni, távolodni szeretnék. Összeszorított foggal próbálom újra, meg újra a járást. Irigységgel gondolok Farkasra és Brüllre, ugyanakkor hiányoznak. Nélkülözöm a többi arcot is. Nélkülözök mindenkit, akivel valaha

szót váltottam. Most már nem ismerek senkit; sohasem látott, új emberek ágálnak körülöttem.

Huszonnégy óra alatt, gombnyomásra pattan elő egy új arisztokrácia. A közjáték kérészéltű császárai. Azok, akiknek a legtöbb, legértékesebb zsákmányt sikerült összeharácsolniok. A jobb ruha, több konzerv lovagjai. Körülöttük nyomban felburjánzik a lakáj sereg.

Természetesen mindez délibáb, pünkösdi királyság. Az anarchiával együtt semmibe enyészik. Mert reggel végre megjönnek a felszabadítók.

Csendesen, szinte észrevétlen tűnik fel a blokk ajtajában az első szovjetkatona. Tiszt. Pirosarcú, szőke legény. Mögötte öt fegyveres. Egy lány is van köztük; katonasapkája alól hullámos haj csordul. Az átlósan átvetett géppisztolyokat kemény léptek csörrentik meg.

Felrikolt megint a hangzavar, fátyolosak a szemek. A csontvázak kinyújtják aszott karjaikat; éljenzés zokog...

A tiszt megáll a középen. Most néz körül, pillantása felissza a látványt. Az A-blokk megrendítő, ember nem látta képét. Belegázol a sárba, közelebb lép az ágyakhoz. Megremeg egész testében.

Százan beszélnek. Magyar, német, jiddisch, szláv panasz kiált az égre; Segélykérés ömlik a szabadítók felé...

Kövülten bámulják a kisértetházat a szovjetkatonák. Első mozdulatuk, első gondolatuk: adni... Megnyitják táskáikat, amijök van, ágyainkra szórják. Kenyeret, kolbászt, dohányt, rumot öntenek. A katonalány mosolyt hint vigasztalásul.

— Gyalázatos kutyák! rázza öklét a tiszt. Vonásain irtózat rándul.

— Érdemelnek-e kegyelmet, akik ezt a poklot megteremtették? Nem és nem!...

Társai bólintanak. Lángot vet a gyűlölet a fasiszta ellenség iránt, akit három országon keresztül üldöznek. Ujjaik a géppisztolyokra forrnak.

A lány végig halad az ágysorok között, hűvös kezével könnyedén végigsimítja a szenvedők arcát, homlokát. Nem fél a ragálytól.

A tiszt szól hozzánk. A tolmács németre fordítja: Bejelenti, hogy néhány órán belül, a csapatokkal egészségügyi osztagok érkeznek. Haladéktalanul megkapunk minden szükséges segítséget.

— Le a fasizmussal! Éljen a szabadság!... Ezzel fejezi be katonás, rövid beszédét.

Két óra mulva valóban megjönnek az egészségügyiek. Orvosok, ápolók, szanitécek osztaga érkezik. Farkas jól sejtette, nyomban elrendelik a vesztegzárat. Az egyéni hazaindulásoknak végük. Később megjönnek a sebtében összeterelt német asszonyok és megkezdik a takarítást, meg a főzést. A wüstegiersdorfi polgármester parancsot kap, hogy naponta megfelelő mennyiségű tejet, tojást, húst és lisztet hajtson fel a tábornak.

Három nappal később a szükség-kórházzá alakított iskolaépületbe szállítják át azokat, akik már átvészelték a tifuszt. Valahonnan német orvosnőket rendelnek ki, akik a rosz lelkiismeret rémületével fogvacogva támolyognak köztünk, de sokat nem segítenek.

Idekerülök a wüstegiersdorfi elemi iskola IV. b. osztályának, kórházszobává alakitott tantermébe. Tiszta ágy, pizsama, ehető étel, gyógyszer, könyv és újság valószínűtlen édene...

A szoba közepén, hosszú asztalon mosolygó mezei virágcsokor. Három tágas ablakon szórja forró aranyát a májusi nap. Alattunk, a főutca

macskakövein, éjjel-nappal vonulnak. Emberek, ágyúk, tankok, motorkerékpárok, autók, szekerek... Megremeg a föld a tehergépkocsikra szerelt katyusák alatt.

Szovjettűzérség, lovasság, gyalogság, gépesített alakulatok. Lengyel seregtestek, sárgabluzos csch partizánok, vörös karszalagos, fegyveres polgárőrök. Viszik a szabadságot.

És — ez is boldogság — nem vagyunk többé Németországban. Szilézia lengyel földdé lett. Wüstegiersdorfot, két nap óta régi lengyel nevére keresztelték vissza. Gierzcze-Puste-nek hívják ezentúl.

Szabadság...

Bizottságok és újságírók Prágából, Varsóból, Boroszlóból, sőt Pestről. Fotoriporterek sürögnek, jegyzőkönyveznek, szerveznek. A magyar főváros ostromáról, Belgrád hősi megvívásáról, Varsó kálváriájáról, a rombadőlt Berlin elestéről hallunk részleteket.

Idegenül szemléljük a kintről jötteket, e valószínűtlen szerencsefiakat, e boldogokat, akik sohasem öltötték magukra a csíkos rongyokat. Vezeték és keresztnevük van, ujjukon jegygyűrű csillog, nem tetvesek. A drótontúli univerzum marslakói ők.

Fehérhajú orosz ápolónővér: Tatjána elvtársnő vezeti a szükségkórházat. Csupa gyöngéd jóság és figyelmes tapintat. Oroszul beszél, én szerbül felelgetek; valahogy megértjük egymás szavát.

Lázas vagyok megint. A felszabadulás izgalmai nem mulnak el felettem nyom nélkül. A nagy események nagyot haraptak erőim karajába.

Tatjána nővér a hőmérőzésnél mindegyre fejét csóválja. Rózsaszínű, sárga-fehér puddingokat töm belém, orvosságokat kotyvaszt. Türelmes öreg mosolyában az örök anya tündököl. A fürge orosz mondatok muzsikájából minduntalan kicsendül egy szó: **Svoboda!**

Szabadság! Ezzel a szóval biztat életre Tatjána nővér.

Igen, szabadság... Mindenütt és mindenben, szabadság.

Szemben az utca másik oldalán szabadság csillog a pókhálós, falusi fogadó zavaros gótbetűin. Szabadság mosolyog önmagára a sapka-csillagok vörös emailtükrében. Szabadság riad a csendben, szabadság neszel a hangokban...

Lenn, messzibe kanyargó, falusi utca. Emberek és ágyúk végeláthatatlan oszlopa felett hömpölygő, széles dallam nyújtózik a ragyogásban: az Internacionálé.

Énekelnek.